

Для цитування: Тютюма Т. С. Квест-технологія як педагогічна інновація для формування синтаксичних умінь у вчителів української мови та літератури. Українська мова і література в школах України: наук.-метод. та літературно-мистецький журн./ Інститут педагогіки НАПН України. Київ: Педагогічна преса, 2019. № 5. С. 17-20

Квест-технологія як педагогічна інновація для формування синтаксичних умінь у вчителів української мови та літератури

**Тютюма Т. С., аспірант кафедри української мови Інституту філології
Київського університету імені Бориса Грінченка**

Пропоноване дослідження зумовлене недостатньою увагою лінгводидактів до формування синтаксичних умінь із використанням квест-технології як педагогічної інновації. У результаті роботи запропоновано авторське трактування терміну «синтаксичні вміння»; визначено, що вони є основою вмінь для повного освоєння мови як цілісної системи. Зроблена спроба описати особливості зазначеної технології для формування синтаксичних вмінь у вчителів-словесників.

Ключові слова: синтаксичні вміння, аспекти вивчення синтаксису, квест-технологія, проблемно-діяльнісний підхід

Динамічний розвиток новітніх технологій вимагає оновлення та урізноманітнення навчального процесу, адаптації освітніх практик до нових реалій. Центральною позицією Міністерство освіти та науки сьогодні є змінення мети освіти. Якщо раніше людину треба було «напакувати» знаннями – якнайбільше дати чітких професійних знань, то зараз ми повинні навчити шукати потрібні знання, вирішувати складні проблеми, критично переосмислювати вал інформації і навчитися це перевіряти [3].

В. Пашков вважає, що основними напрямками модернізації системи вищої освіти України в інформаційному суспільстві є: формування ставлення до людини як мети соціального прогресу, а не засобу; орієнтація на активізацію людського капіталу у вищій освіті і професійній підготовці, ґрунтованій на концепції гармонійного розвитку людини; продукування в процесі підготовки спеціаліста глибокої професійної компетентності і соціальної відповідальності у вирішенні завдань науково-технічного прогресу, соціального і культурного розвитку [9]. Згідно з цим, освіта має відповідати часу, а освічена людина, як зазначає

Н. Матвеева, має володіти такими якостями як: розум і належна поінформованість, вміння працювати з новими технологіями; творчість у роботі; вміння працювати з колективом, спілкуватися з людьми; аналітичне, логічне та неординарне мислення; вміння вирішувати різнобічні проблеми тощо [8].

Використання інформаційних технологій є необхідним складником сучасної освіти, а обрані методи, технології, форми навчання мають визначатися адаптованістю, максимальною персоналізацією та спрямованістю на підвищення навчальної діяльності студента.

У науковій літературі теоретичне підґрунтя формування методичних засад певних аспектів синтаксису висвітлено в працях зарубіжних та вітчизняних лінгводидактів, зокрема С. Омельчук, Т. Аржанцева, С. Одайник, Р. Христіанінова, С. Єрмоленко, І. Цоброва, М. Чабайовська, І. Кухарчук, С. Караман, О. Караман, О. Біляєв, О. Горошкіної та ін. Однак, незважаючи на великий доробок вищезазначених вчених, в українській лінгводидактиці відсутні спеціальні дослідження, присвячені розробленню проблеми формування синтаксичних умінь у вчителів української мови та літератури з використанням інформаційних технологій.

Квест-технологія є предметом дослідження науковців та вчителів-новаторів у різних напрямках: проблеми підготовки вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти порушено в дослідженні І. Сокол; питання навчання майбутніх учителів зазначеної технології репрезентована розвідками Н. Борисова, О. Філатова, Г. Фесенко; організація проектної та дослідницької діяльності учнів на уроках словесності висвітлено в праці Л. Телішевської; технологію як інтерактивну методику описали М. Кадемія, Н. Христофорова, Г. Шаматова; використання квест-технології в контексті ресурсно-орієнтованого навчання було предметом дослідження Н. Кононець.

Мета публікації - окреслити квест-технологію, як педагогічну інновацію для формування синтаксичних умінь у майбутніх вчителів української мови та літератури. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: встановити алгоритм засвоєння синтаксичних умінь студентами-філологами;

розглянути основні складники квест-технології; окреслити підходи до формування синтаксичних умінь під час розроблення квесту; з'ясувати особливості зазначеної технології для формування синтаксичних умінь у майбутніх вчителів української мови та літератури.

У педагогіці та лінгводидактиці відомі різні витлумачення терміну «уміння». Деякі розглядають уміння як результат вироблення системи навичок (М. Груздєв); інші – вважають навички системою умінь (П. Шимбирєв, Р. Лемберг); треті схильні розглядати навички як удосконалені в результаті багатьох вправ і доведені до автоматизму вміння (І.Каюров). Однак останнім часом вищезгаданий термін розглядають як здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [4, с.338].

Синтаксичні вміння є одними з основних умінь для повного освоєння мови як цілісної системи. А. Нікітіна вважає, що засоби кожного мовного рівня набувають повнотисвого значення тільки в найменшій комунікативній одиниці(реченні), що є об'єктом вивчення синтаксису[10]. М. Вінтонів наголошує, що синтаксичні зв'язки можуть бути виявлені там, де є семантична і синтаксична зв'язність синтаксичних складників [2]. Тобто для вивчення синтаксису необхідно враховувати морфологічні та лексичні категорії і навпаки – навчання синтаксису відбувається під час опанування морфології.

В історії дослідження синтаксису ми знаходимо перші докази того, що він є одним з основних розділів граматики. Термін вперше був вжитий в 3 ст. до нашої ери стоїками, предметом дослідження яких було висвітлення логіки змісту висловлювань. У сучасній лінгвістиці предмет синтаксису зберігся та розширився: система синтаксичних одиниць, формальна і семантична структура цих одиниць, синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення [1]. Вчені виокремлюють та досліджують різні види зв'язку: підрядний зв'язок (узгодження, кореляція, керування, прилягання) та синтаксичний зв'язок у реченні (предикативний, детермінантний, дуплексивний, напівпредикативний, сурядний та ін.) [5]. Логіку змісту мовлення вивчає функціональний синтаксис, який реалізує принцип «від форми до змісту», так і навпаки – «від змісту до форми».

Все це є підґрунтям для означення синтаксичних умінь як основи для реалізації комунікативного дискурсу.

Визначальними особливостями синтаксичних умінь, на нашу думку, є поступове засвоєння навичок – аспектів синтаксису, а саме:

- *формально-граматичного / власне-синтаксичного* (розвиває вміння аналізувати та виділяти члени речення, синтаксичну форму члена речення, форму синтаксичного зв'язку);
- *семантико-синтаксичного* (формує вміння визначати риси семантичного наповнення словоформи в реченні й окреслення закономірностей співвідношення форми змісту);
- *власне семантичного / логіко-універсального* (виробляє вміння диференціювати семантичні ролі учасників дії, виявляти агенса та пацієнса);
- *комунікативного* (виробляє вміння членувати текст на його структурні компоненти, простежувати особливості будови надфразної єдності з визначенням зачину, композиції і висновків – тему та рему);
- *прагматичного* (розвиває вміння встановлювати позицію мовців у речення, визначати прагматичні типи речень-висловлень тощо).

О. Текучов зазначав, що засвоєння знань буде успішним, з меншою затратою сил, якщо знання будуть міцними і факти, явища, правила або визначення подані послідовно, у чіткій системі [12, с. 38].

Комп'ютеризація навчання допомагає полегшити суб'єкту діяльності набути необхідних знань та навичок. Сьогодні існує величезний вибір мультимедійних продуктів, інтернет сторінок, що містять інформацію, необхідну для вивчення синтаксису. Однак такий вал інформації потребує корегування збоку викладача.

Квест-технологія – це інноваційна педагогічна ігрова технологія, що передбачає виконання студентами/учнями навчальних, пошуково-пізнавальних, проблемних завдань відповідно до ігрового задуму/сюжету, під час якого вони добирають та упорядковують інформацію, виконують самостійну дослідницьку

роботу, що сприяє систематизації та узагальненню вивченого матеріалу, його збагаченню та поданню у вигляді цілісної системи [6]. Вона спирається на алгоритм засвоєння вмій.

Типологія квест-технологій досить різноманітна. Так, за ступенем реальності розрізняють: реальні, віртуальні; за тривалістю – короткі, нетривалі і тривалі квести [14, с. 20-21]. Особливістю нашого дослідження є розгляд квест-технології як віртуального та тривалого квесту.

Основними компонентами квест-технології є: встановлення мети, планування, реалізація мети та аналіз результатів. Останній є дуже вагомим, для розробників, адже може включати анкетування, що допоможуть у подальшому корегуванні та оновленні квесту on-line та за будь-якої необхідності, у тому числі при змінах в освітніх програмах підготовки здобувачів.

Змістове наповнення квесту значно відрізняється від робочої програми навчальних дисциплін. Він має містити сюжет, ролі та власне зорієнтуватися на виконання різних видів вправ. Критерії оцінювання є однаковими для програми та квесту.

Ця інформаційна технологія має дещо спільне з дистанційним навчанням, вимогою яких є правильне оформлення сюжету (квест) та структури (Moodle) курсів. Головне завдання полягає у влучному, доцільному описі матеріалу для розуміння суб'єктами діяльності. У квесті допоміжним може бути маршрутний лист, у якому описані зупинки (семінарські заняття), що також відповідають алгоритму.

Найважчим у розробленні квесту є передбачення шляхів виконання завдання, що мають спиратися на теорію проблемного навчання, детермінований та імовірнісний. Суть цієї теорії – створення перед учнями проблемної ситуації, усвідомленні, прийнятті і розв'язанні цих ситуацій у процесі спільної діяльності учнів та вчителя за максимальною самостійністю перших і під загальним спрямуванням останніх [6].

Згідно з дослідження І. Кучеренко, лінгводидактична теорія та практика оперує 40 видами різних принципів. А для навчання рідної мови пріоритетними

вважає: діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, когнітивно-комунікативний, системно-мовний, функційно-стилістичний підходи [7]. На нашу думку, жодна з них не охоплює теорію проблемного навчання. Перший принцип дещо схожий із зазначеною теорією тим, що побудований на передбаченні (зміст навчання трансформується у систему знань і вмінь студента), проте квест реалізує проблемно-діяльнісний підхід, обов'язковою умовою якого є проблематизація навчання.

Уважаємо, що такий підхід – це майбутнє університетської освіти, і в той же час, інноваційний підхід до навчання вчителів-словесників, що може реалізуватися на різних етапах навчання української мови та літератури, у нашому випадку синтаксису.

Синтаксичні вміння – це знання і навички, що формуються на основі поступового засвоєння аспектів синтаксису разом із застосуванням їх у практичній діяльності, необхідних для реалізації комунікативного дискурсу.

Квест-технологія відповідає усім вимогам сучасної педагогіки, адже зорієнтована на самоосвіту – пошук та обробку інформації. Вона сприяє процесу здійснення неперервногонавчання впродовж усього життя.

Організація впровадження квест-технології в закладах вищої освіти студентам-філологам для формування синтаксичних вмінь має базуватись: 1) на проблемно-діяльнісному підході та перерахованих вище принципах; 2) поступовому засвоєнні аспектів синтаксису.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у заглибленні в специфіку квест-технології для формування синтаксичних умінь; систематизації шляхів розроблення квесту; розроблення завдань та вправ які ґрунтуватимуться на означеній технологій.

ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

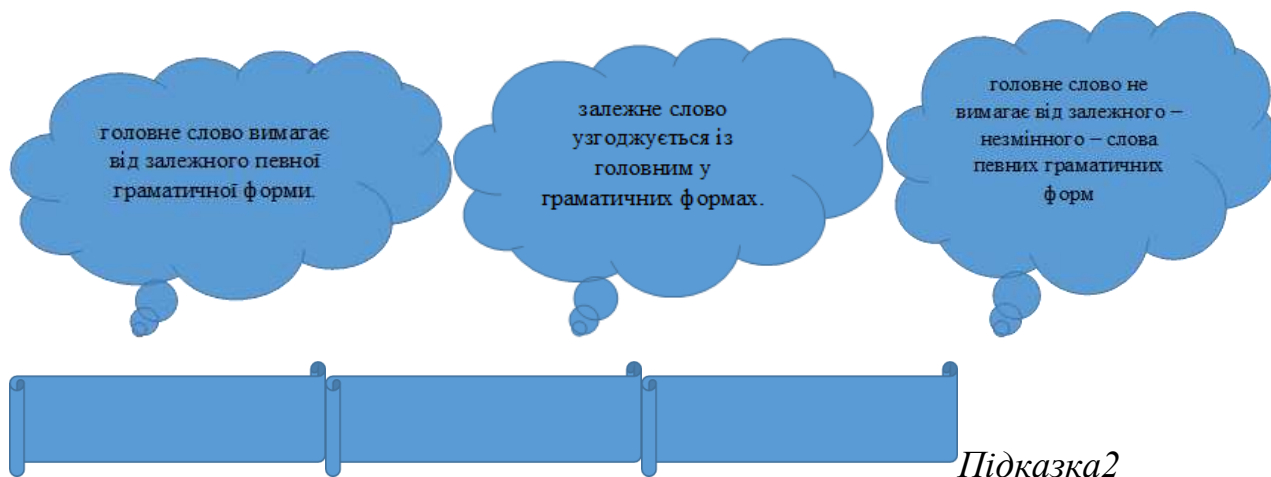
ТЕМА. Види підрядного зв'язку у словосполученні

Завдання 1. Сидячи вдома та розмірковуючи над типами синтаксичного зв'язку, мовознавець Павло розгубився. Він точно знав, що між

словосполученням є синтаксичний зв'язок, однак вчорашнє його падіння, здається, вибило з нього знання, і він ніяк його не згадає. Для того, щоб допомогти Павлові згадати, треба докласти чимало зусиль.

Отже, згадаємо, що таке словосполучення та його компоненти. Для цього скористайтеся підказкою <https://www.youtube.com/watch?v=fC4I-tgOrxA>

На небі з'явилися хмари, які принесли нам інформацію, що допоможе з'ясувати типи синтаксичного зв'язку (Підказка 2). Для пошуку відповіді використовуйте усі доступні джерела інформації.

Мовознавець Павло поспішав сьогодні на роботу. Та поспішаючи, забув усі конспекти вдома. До уроку в нього залишається всього година, деяка інформація була на пошті, тому він легко відновив половину конспекту (теоретичну частину). Тож часу мало і ми маємо надію, що ще встигнемо допомогти зробити конспект повноцінним – з прикладами. А допоможе нам в цьому хмаринка слів.

Література

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К., Либідь, 1993. – 368 с.

2. Вінтонів М. О. Функційні вияви слабкого синтаксичного зв'язку на рівні словосполучення в сучасній українській мові / М. О. Вінтонів // Філологічні студії. Збірник наукових праць. – Вип. №9. – К., 2017. – С. 23–29

3. Голос Америки. Ми реформуємо українську школу, бо змінюється мета освіти", - міністр Лілія Гриневич [Електронний ресурс]. – 24.01.19. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainian.voanews.com/a/ukraine-education-reform-minister-interview/4756754.html?fbclid=IwAR0fa-IkegXNbvd6U8XpbzusSfPbeJVmO9yMxfX6-zjhyUr57uLdKYkJJp8>.

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 375 с.

5. Загнітко А., Миронова Г. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. – Мазаруковауниверзита, 2013. – 225 с.

6. Кремень В. Якісна освіта і вимога часу / В. Кремень // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2013. – №4. – С. 4-11

7. Кучеренко І. А. Концептуальні підходи до проектування змісту сучасного уроку рідної мови [Електронний ресурс] / І. Кучеренко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. - 2013. - Ч. 2. - С. 254-260. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2013_2_35

8. Матвєєва Н. П. Компенсаторні навчальні курси як один із заходів підвищення освіти в Україні / Н. П. Матвєєва // Наукові праці. Педагогіка. – Т. 46. – Вип. 33. – С. 168–173.

9. Пашков В. В. Модернізація системи вищої освіти України в контексті становлення інформаційногосупільства та євроінтеграційного поступу [Електронний ресурс] / В. В. Пашков. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/pashkov.pdf

10. Пентилюк М. І. та ін.: Методика навчання української мови всередніх освітніх закладах. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.

11. Сокол І. М. Підготовка вчителів до використання квест-технології в системі післядипломної освіти : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 Теорія і методика профільної освіти / Сокол Ірина Миколаївна – Запоріжжя, 2016. – 284 с.
12. Текучев А. В. Методика русского языка в средней школе / А. В. Текучев. – 3-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1980. – 414 с.
13. Тенищева, В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции : автореф. дис. на соискание уч. степени д. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Ф. Тенищева. – М., 2008. – 44 с.
14. Чернікова Л. А. Розвиток інформаційно-технологічної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04: Теорія і методика профільної освіти / Л. А. Чернікова. – Запоріжжя, 2012. – 303 с.